

## МОЛИЯВИЙ МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

*СамИСИ доц.в.б., PhD У.А.Ширинов  
СамИСИ магистранти Н.А.Нарзуллаев*

**Аннотация:** Мақолада молиявий мажбуриятлар аудитини режаслаштириши ва ўтказиши босқичларига доир ишлар, аудиторлик амаллари, усуллари ва муолажаларни мазмун ва моҳиятини очиб бериши очиб берилган.

**Калим сўзлар:** аудит, мажбурият, молиявий мажбурият, аудит режаси, аудит дастури.

**Аннотация:** В статье описаны содержание и сущность работы по этапам планирования и проведения аудита финансовых обязательств, аудиторские процедуры, методы и процедуры.

**Ключевые слова:** аудит, обязательство, финансовое обязательство, план аудита, программа аудита.

**Abstract:** The article describes the content and essence of the work on the stages of planning and conducting the audit of financial liabilities, audit procedures, methods and procedures.

**Keywords:** audit, commitment, financial commitment, audit plan, audit program.

Ўзбекистон Республикасида бухгалтерия ҳисоби ва молиявий ҳисоботни тайёрлаш жараёнини жаҳон миқёсида такомиллаштириш, дунёнинг етуқ ривожланган мамлакатларидаги бухгалтерия ҳисоби ва аудит соҳасига оид илғор тажрибаларини ҳамда Молиявий Ҳисоботнинг Халқаро Стандартлари (МҲХС)ни ўрганиш ва амалиётга тадбиқ қилишни тақозо этмоқда. Шу билан бир қаторда, замонавий корпоратив бошқарув усуллари жорий қилиш бўйича қабул қилинган чора-тадбирларга қарамасдан молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларини (МҲХС) кенг жорий қилишга, хорижий инвесторларни зарурий ахборот муҳити билан таъминлашга ва халқаро молия бозорларига кириш имкониятларини оширишга тўсқинлик қилувчи қатор тизимли муаммолар сақланиб қолинмоқда. Мамлакатимиз иқтисодиётининг тараққиёти ва ривожига хўжалик юритувчи субъектлар мажбуриятлари миқдорини камайтириш муҳим аҳамият касб этади.

Шуни таъкидлаш жоизки, бухгалтерия ҳисоби тизимида мажбуриятларни асосан икки турга бўлиб таснифлаш амалга оширилади: жорий ва узоқ муддатли мажбуриятлар. Бу каби таснифлаш уларнинг фақат муддатини ифодалайди, аммо мажбуриятларнинг иқтисодий моҳиятини тўла-тўқис очиб бермайди. Бу ҳолат ўз навбатида бухгалтерия ҳисобида мажбуриятларни тўлатўқис тушуниш ва уни ҳисобда акс эттиришга имкон бермайди. Шунингдек, баъзи ҳолларда муддати ўтган мажбуриятларни қай тарзда акс эттириш билан боғлиқ муаммолар ҳам учраб туради. Бу каби муаммоларнинг ечими, албатта, уларни иқтисодий моҳияти, келиб чиқиш сабабларига кўра таснифлаш лозимлигини билдиради. Бошқача қилиб айтганда, назарий жиҳатдан, мажбуриятлар ҳақиқий ёки шартли бўлиши

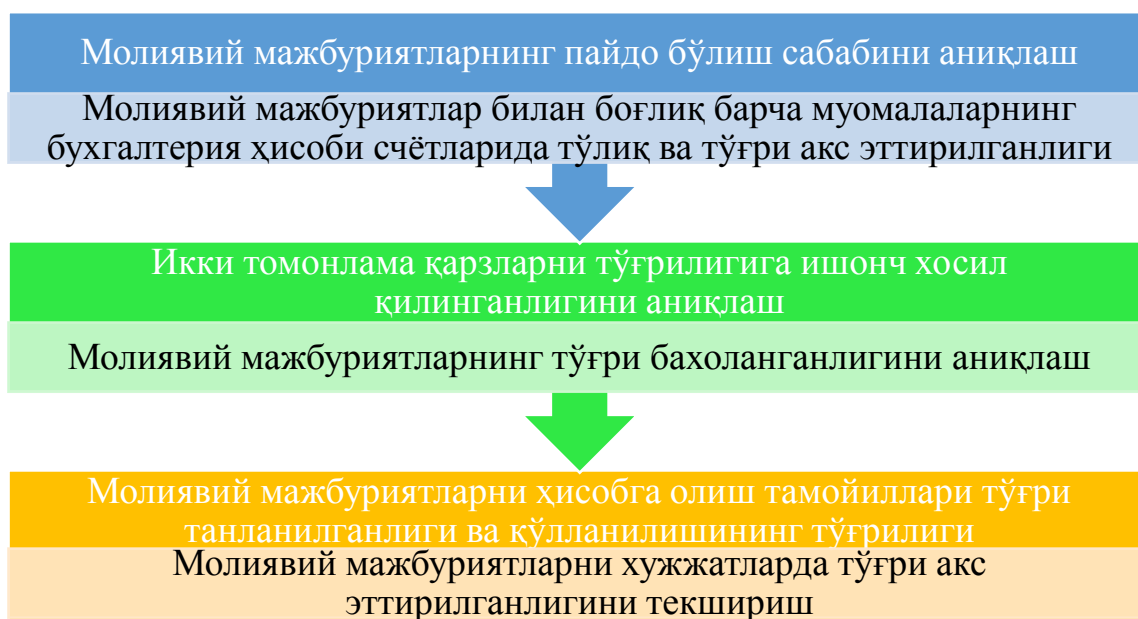
мумкин, чунки "мажбуриятлар тоифаси" нинг моҳияти унинг даражасига (ўлчовига) эмас, балки унинг функцияси, маълум бир амални бажариш ёки ундан бош тортиш билан белгиланади.

Ҳозирги кунда мажбуриятлар ҳисобини ўрганишда энг аввало уларнинг хусусиятларини ўрганиш масадга мувофиқдир. Мажбуриятлар учта асосий хусусиятга эга:

- мажбуриятни келтириб чиқарган воқеа ўринли бўлиши керак;
- мажбуриятлар бошқа субъектга фақат активларни ўтказиш ёки хизматлар кўрсатиш йўли билан қондирилиши мумкин;
- мажбуриятлар баҳс-мунозарага сабаб бўлмаслиги керак.

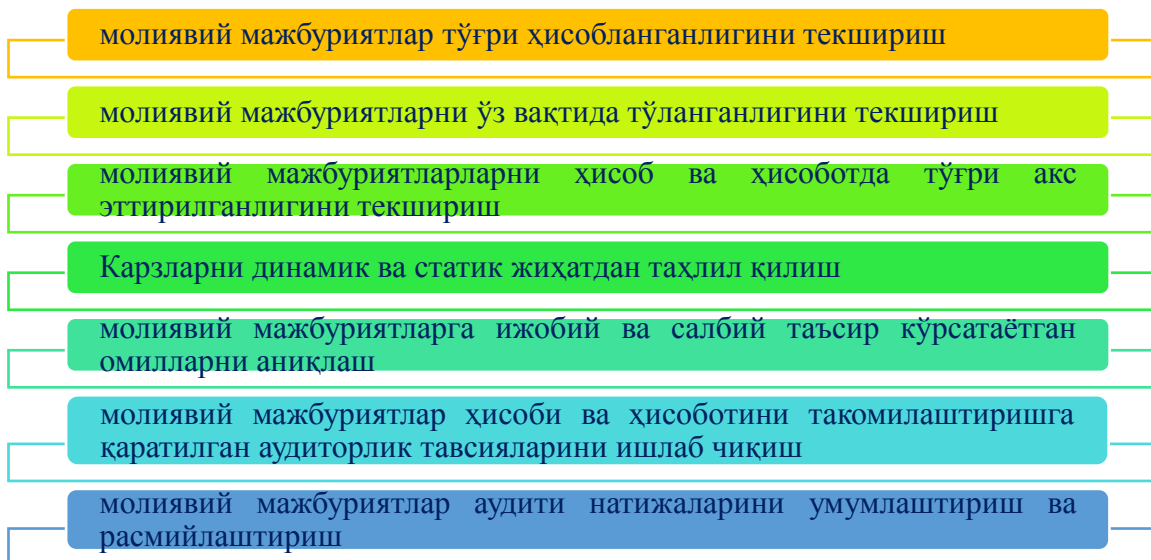
Баланс ҳисоботларида келтирилган молиявий мажбуриятлар молиявий натижаларда келтирилган даромад ва харажат элементлари билан ҳам боғлиқ бўлганлиги сабабли, кредиторлик қарзлари бўйича ҳисоб – китобларни текшириш жараёнида аудитор молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботни ҳам текшириб боради. Шу сабаб, ҳисоб – китоб операциялари юзасидан аудит текширувининг асосий манбалари бухгалтерия баланси ва молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботлар ва шу ҳисобот маълумотларининг тўғрилигини тасдиқловчи бирламчи ҳужжатлар ҳисобланади.

Текширув жараёнида аудитор қуйидагиларни аниқлаши лозим:



**1-чизма. Аудитор текширув жайраёнида аниқланиши лозим бўлган маълумотлар.**

Корхона молиявий мажбуриятлар аудитнинг мақсади-бу хўжалик юритувчи субъектлар молиявий ҳисоботида молиявий мажбуриятлар бўйича қарзлар тўғрисида ахборотларни реаллигига баҳо бериш ва уларнинг тўғри акс эттирилганлигини аниқлашдан иборат. Юқоридаги мақсадга эришиш учун аудитор олдида қуйидаги вазифалар қўйилади (2-чизма):



## 2-чизма. Корхона молиявий мажбуриятлари аудитининг вазифалари.

Молиявий мажбурият – шундай мажбуриятки бошқа тадбиркорлик субъектига пул маблағи ёки бошқа молиявий активни етказиб бериш ёки тадбиркорлик субъекти учун потенциал ноқулай бўлган шартларда бошқа тадбиркорлик субъекти билан молиявий активларни ёки молиявий мажбуриятларни айирбошлаш;

Биз тадқиқотимиз натижасида молиявий мажбуриятлар аудитининг ҳисоботида кўрсатиладиган аудит ишчи ҳужжатларининг намунавий шакиллари ишлаб чиқдик.

Юқоридаги биз томонимиздан ишлаб чиқилган молиявий мажбуриятларнинг аудитини ўтказиш бўйича таклиф ва тавсиялар корхоналарда молиявий мажбуриятларни ҳисобга олишда ва улар аудитини ўтказишда самарали ҳисса қўшади.

### Фойдаланилган адабиётлар

1. O'Ktamovich, P. L. X., & Boxodirovich, E. F. (2022). RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA BUXGALTERIYA HISOBNI O'RNI. *Journal of marketing, business and management*, 1(2), 120-124.
2. Po'Latov Xudoyberdi, O. K. (2022). BUXGALTERIYA HISOBIGA RAQAMLI TECHNOLOGIYALARNI JORIY ETISH YO'LLARI. *Journal of marketing, business and management*, 1(1), 37-40.
3. Пўлатов, Х. Ў. (2021). ACCOUNTING ACCOUNTS IN WHOLESALE ENTERPRISES. *Экономика и социум*, (4-2), 318-323.
4. Пўлатов, Х. Ў. (2021). DIRECTIONS TO IMPROVE TURNOVER ACCOUNTING IN ENTERPRISES OF DIFFERENT ACTIVITIES. *Экономика и социум*, (5-2), 186-189.
5. Vaxromovich, U. K. (2021). Risk Assessment and Internal Control System in Audit. *Academic Journal of Digital Economics and Stability*, 7, 1-5.
6. Keldiyorqizi, U. S. (2021). The role of international audit standards on the audit of oil and gas companies in Uzbekistan. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(3), 1346-1351.
7. Хусанов, М. (2021). Махсус саволлар бўйича ўтказиладиган аудиторлик текширувларининг ташкилий ва методологик асослари. *Общество и инновации*, 2(4/S), 564-571.
8. Хусанов, М. Х. (2021). THE NEED FOR A SPECIAL QUESTION-LIKED AUDIT. *Экономика и социум*, (5-2), 539-543.